

Nogle mærkelige denninge med Christian IV's navn

Af Anders Harck og Michael Wagner Christiansen

Indledning

Der har været skrevet meget om denningene fra Christian IV (Aagaard 1992, Brekke & Berglund 1983, Melnikova 1989), og vi fandt det meget interessant, da vi i december 2015 blev præsenteret for to stk. denninge af en helt ukendt type (figur 1). I de hidtidige beskrivelser er der to typer (Sieg 31 – figur 2 og Sieg 166.1 – figur 3), som har særlig interesse i forbindelse med disse ukendte denninge. Umiddelbart er de to ukendte denninge en krydsning af de to nævnte typer, idet ryttersiden relaterer til Sieg 31, og tekstsiden relaterer til Sieg 166.1. Da der som nævnt er tale om to eksemplarer af en hidtil ukendt type, er det oplagt, at de to mønter måtte gennemgå en indgående undersøgelse.

De hidtil ukendte denninge

Det umiddelbare indtryk af de to mønter er, at de er større end andre denninge, og det blev straks bemærket, at mønterne var filet på kanten hele vejen rundt, hvorfor blanketterne altså ikke har været færdigbehandlet på det tidspunkt, hvor præget er skabt. En vejning af mønterne viser, at de vejer henholdsvis 0,75g. og 0,71g., hvilket er mere end andre denninge (se senere). De to mønter er stempelidentiske, og stempelstillingen er den samme på de to mønter, hvilket umiddelbart indikerer, at de er fremstillet i en form for maskinproduktion.

Ryttersidens figur er meget lig figuren på Sieg 31 (figur 2 og 4), idet hesten indtager samme stilling, og rytterens kofte har fornedet noget, der ligner et gitterværk. Disse karakterer ligner absolut ikke det, som ses på Sieg 166.1 (figur 3 og 5). Imidlertid bærer rytteren

Figur 1 og 1a: De to ukendte denninge. Foto: Anders Harck og Michael Wagner Christiansen.

Figur 2: Eksemplar af denningen med 'P' under hesten (Sieg 31).

Figur 3: Eksemplar af denningen med 'M' under hesten og pseudocyrillisk tekst (Sieg 166.1).

Figur 1

Figur 1a

Figur 2

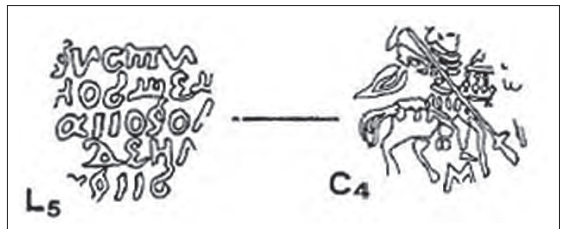
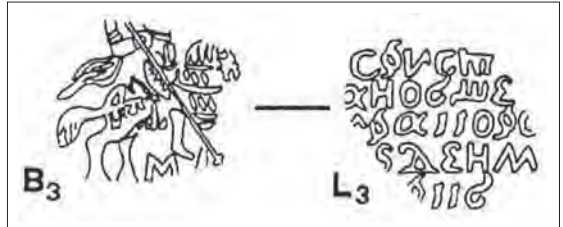
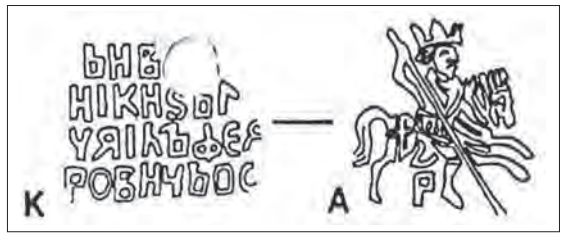
Figur 3

på de ukendte denninge en kappe fra armen, hvilket ikke er tilfældet på Sieg 31. Denne kappe findes imidlertid på Sieg 166.1. Endelig er bogstavet 'P' placeret noget længere nede, end det er tilfældet på Sieg 31 (sammenlign figur 1 og figur 4). Sieg 166.1 har et 'M' under hesten. Endnu en kendt undertype (figur 5a), som ikke er medtaget i Sieg, bør nævnes, idet hesten på denne type nærmest er en mellemting mellem Sieg 31 og Sieg 166.1. Som det fremgår af figuren har også denne type et 'M' under hesten, og der er en kappe fra rytterens arm. Relationen til de ukendte denninge er dermed ikke mere udpræget end for de i Sieg medtagne typer.

På tekstsiden ses Christian IV's navn med en art kyrilliske bogstaver, der minder om håndskrift (jfr. Brekke og Berglund 1983). Placeringen af bogstaverne er stort set som på stemplet beskrevet som L3 hos Brekke og Berglund (1983 – se figur 5). Det bemærkes dog, at anden linie begynder 'ahc', hvor der burde stå 'aho' som på L3-stemplet. I tredje linje på de hidtil ukendte mønter er bogstavet 'o' korrekt skrevet.

Bogstaverne synes at være opgraveret, idet kanterne af bogstaverne har nogle karakteristiske takker, og der er en klar fordybning rundt langs bogstavet (se figur 6). Disse karakterer overasker imidlertid, idet de små takker og fordybningerne er fuldstændig identiske på de to mønter, og dette vil naturligvis være umuligt, hvis der var foretaget en uafhængig opgravering af bogstaverne på de to mønter. Karaktererne må tolkes som et bevis på, at de enkelte bogstaver i stemplet er skåret med et værktøj, som har presset stempelmaterialet op i en lille vold rundt om udsikringen til bogstavet. Stemplet er så ikke blevet planslebet efter udsikring af bogstaverne. At bogstaverne er skåret enkeltvis – og ikke punslet – giver også en forklaring på, hvordan det fejlagtige 'c' beskrevet ovenfor kan opstå.

Figur 4: Stregtegning af typen med 'P' (fra Brekke og Berglund).

Figur 5: Stregtegning af typen med 'M' (fra Brekke og Berglund).

Figur 5a: Stregtegning af en anden undertype med 'M', hvor hesten er lidt mere lig hesten på typen med 'P' (fra Brekke og Berglund).

Tabel 1: Metalindhold i % bestemt ved røntgendiffraction

Metal	Ukendt A	Ukendt B	Sieg 166.1	Sieg 166.3	4 skilling 1620
Sølv	94,10	94,50	95,60	96,30	87,60
Kobber	4,35	3,46	2,80	2,70	9,75
Palladium	0,34	0,32	0,32	0,29	0,31
Jern	0,09	0,39	0,70	0,16	1,70
Bly	-	-	0,39	0,37	0,46
Guld	-	-	0,11	0,14	0,05
Zink	0,03	-	0,03	0,02	-
Bismut	-	-	-	-	0,07
Nikkel	0,17	1,23	-	-	-
Krom	0,49	-	-	-	-
Tin	0,37	-	-	-	-
Wolfram	-	0,07	-	-	-

Metalindhold

Metalindholdet i mønterne blev med venlig hjælp fra Peter Bjørnstrup undersøgt ved røntgendiffraction, og til sammenligning blev metalindholdet i nogle denninge af kendt type bestemt i samme arbejdsgang. Vi havde desværre ikke et eksemplar af Sieg 31 til rådighed, men da denne type antages slået af Johan Post, har vi medtaget en undersøgelse af en 4-skilling 1620 fra Johan Post. Resultaterne ses i tabel 1.

Det fremgår, at de to ukendte denninge begge indeholder en smule nikkel, hvorimod de hverken indeholder guld eller bly. I de tre sammenligningsmønter forholder dette sig lige omvendt. Ser vi kun på denningene, er sølv-lødligheden på de kendte typer markant højere end i de ukendte typer, medens kobber-indholdet er højere i de to ukendte. Sølv-indholdet i 4-Skillingen kan ikke bruges ved sammenligning, idet der er foreskrevet en lavere lødlighed for denne mønt. Kun forholdet med guld og nikkel er relevant i sammenligningen for denne mønt.

Mønternes fremkomst

De to ukendte denninge dukkede op på en Ebay auktion i efteråret 2015, hvor de blev hjembragt til Danmark. Sælger – Kiril Zhuravlev – har oplyst, at mønterne har ligget i en samling tilhørende den Moskovitiske samler Eugeny Sokolov, som ifølge oplysninger skulle være død omkring år 2000. Sælger har så købt mønterne for mere end ti år siden af Sokolovs datter Helen. På Ebay-auktionen blev mønterne udbudt til en pris af 100 dollar per styk. Dette tyder på, at mønterne ikke har været sat til salg som ægte denninge fra Christian IV's tid.

Mønternes oprindelse

De tidligste denninge fra Christian IV skal ifølge ordre til Johan Post være udmøntet med en vægt på 0,58g. og et sølvindhold på 0,539g. rent sølv. De senere denninge har en bruttovægt på gennemsnitligt 0,49g. De to ukendte denninge er således stærkt overvægtige (over 0,7g.), hvilket i kombination med de filede kanter og det afvigende metalindhold er et klart bevis på, at mønterne ikke er fremstillet til cirkulation i 1600-tallet. Der er altså tale om falske mønter. Der rejser sig så et spørgsmål om, hvor, hvornår og med hvilket formål disse ukendte denninge er fremstillet.

Hvorvidt mønterne er slået med stempler eller de er støbt er ikke afklaret, men det må nok udelukkes, at de er fremstillet ved den specielle trådprægning, som er typisk for ægte denninge. Endelig er stemplerne til de ægte denninge fremstillet ved punsler og ikke ved gravering af de enkelte bogstaver. Præget på mønterne er for begge sider en god efterligning af ægte mønter, men som nævnt ovenfor er der foretaget en mærkelig blanding af visse karakterer på ryttersiden, og koblingen mellem de to sider er altså ganske ukendt.

Analysen af metalindholdet viser som nævnt, at de ukendte denninge ikke indeholder guld. Dette faktum er en stærk indikation på, at mønterne er af nyere dato, idet ældre sølv ikke kunne produceres så rent, som det gøres i dag. Ældre sølv vil derfor altid indeholde spor af de metaller, der naturligt findes associeret med sølv i jorden – såsom guld og bly. Vi hæfter os så ved den mærkelige krydsning af en rytterside med et 'P' og en tekstsider med Christian IV's navn med russiske bogstaver. Det er først i 1960, at Melnikova knytter denninge med et 'P' til danske denninge (Melnikova 1960), og det er derfor urimeligt, at forfalskningerne med den realiserede stempelkombination er lavet før denne tid.

Melnikovas teorier fra 1960 er på russisk og kritiseres af Hatz i 1962,

Figur 6: Forstørrelse af tekstsiderne fra de ukendte denninge. Bemærk identiteten af de små takker på bogstaverne og fordybningerne langs kanterne på bogstaverne. Foto: Anders Harck og Michael Wagner Christiansen.

hvorfor denningene med 'P' ikke får megen opmærksomhed i Europa i de følgende år. Først i 1983 dukker teorierne om denningene med 'P' igen frem, idet Brekke og Berglund (1983) giver en glimrende fremstilling på engelsk, og Melnikova genfremsætter teorierne på engelsk i 1989. Det er altså først i 1980-erne, at man i Danmark bliver seriøst interesseret i disse denninge med et 'P' og i det hele taget de mange typer med tsar-navne. Da denningene i figur 1 imidlertid dukker op fra en russisk samling, er der ikke noget, som siger, at de først er lavet efter Melnikovas teorier bliver kendt i Danmark. De er sandsynligvis lavet i Rusland og kan dermed godt være fra engang i tresserne.

Vi har kontaktet Per Larson (forfatter til bogen *Ryska Droppar*, 2006), som skriver, at senere forfalskninger er et uoverskueligt emne som i hvert tilfælde er begyndt at optræde fra 1980-erne. Ud fra en beskrivelse af mønterne er P. Larson ikke i tvivl om, at der er tale om nyere forfalskninger. En oplagt mulighed er, at de på et tidspunkt, hvor kendskabet til de sjældne danske denninge var ringe, er fremstillet for at tjene gode penge ved at sælge forfalskningerne som værende ægte.

En anden mulighed er, at mønterne er fremstillet specielt til en samler, som har ønsket eksemplarer af de sjældne (og dermed uopnåelige) danske denninge i sin samling. Det kan så undre, at eksemplarerne bliver af en ukendt type, når det tydeligt fremgår, at de er fremstillet i lyset af en stor specialviden om disse danske denninge. Ved mønternes opdukken er de ikke blevet opreklameret som ægte, hvilket ville have medført stor opmærksomhed, idet de som nævnt er af en hidtil ukendt type.

Afslutning

Efter at det var blevet klart, at de to mønter var moderne forfalskninger, blev Ebay sælgeren Kiril Zhuravlev kontaktet, og beviserne blev fremlagt for ham. Han reagerede eksemplarisk på dette ved straks at tilbagebetale det fulde beløb for mønterne og endvidere at tilbyde betaling for evt. omkostninger ved vore undersøgelser. Han havde kun et krav om, at vi ville sørge for, at disse mønter aldrig igen ville skabe problemer i de numismatiske samlerkredse. Med denne artikel håber vi med afbildninger af mønterne og en beskrivelse af dem, at have opfyldt dette krav på en fyldestgørende måde. Vi mener, at der er tale om en solstrålehistorie inden for numismatikken.

Litteratur

- Aagaard, S. (1992): Vedrørende dansk efterligning og forfalskning af russiske kopeker 1619-30(?). *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1992-93 s. 104-115.
- Brekke, B.F. og Berglund, A. (1983): Danish Dennings (imitations of Russian kopecks, ca. 1619), *Journal of the Russian Numismatic Society* nr. 11, 1983.
- Hatz, G. (1962): Denninge. *Zeitschrift für Ostforschung*, XI. Hæfte 1, s. 1-38.
- Larson, P. (2006): *Ryska Droppar. Den ryska myntningen 1350-1700*. Kungl. Myntkabinettet, Stockholm 2006.
- Siegs Møntkatalog 2016*.
- Melnikova, A.S. (1960): *Russko-datskie monety XVII veka v sobranii Gosudarstvennogo Istoriceskogo Muzeja*. Ezegodnik Gosudarstvennogo Istoriceskogo Muzeja. 1960. s. 90-105.
- Melnikova, A.S. (1989): Dennings in the History of Russian Danish Relations. *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1989-90, s. 166-181.